

A Critical Analysis of the Book ***"Literary Style from the Linguistic Perspective"***

Seyed Ziyaeddin Qasemi*

Abstract

This article examines the strengths and the weaknesses of a review titled A Study of Literary Style from a Linguistic Perspective or a Return to Traditional Studies, written by Davoud Pourmozaffari on Ziya Qasemi's book, *"Literary Style from the Linguistic Perspective"*. It demonstrates that, for the most part, the review is based on unfounded assumptions and provides readers with inaccurate information. The review fails to engage with the stylistic analyses presented in the book, which constitute its core subject matter. Instead of addressing the book's main themes, the author raises mostly peripheral and incorrect criticisms, repeatedly attempting to generalize minor flaws to the work as a whole. Alongside acknowledging the review's strengths, this article employs examples and detailed explanations to highlight the fundamental shortcomings of the review. These include: reliance on incorrect assumptions; neglect of stylistic issues; pedantic focus on marginal aspects such as literary devices and English equivalents, seemingly intended to imply the book's author lacks literary proficiency; a biased analytical approach aimed at comprehensively rejecting the book; dissemination of inaccurate information to readers; and misrepresentation of fundamental points that are clearly articulated in the book.

Keywords: Style, Stylistics, Literature, Linguistics, Criticism.

* PhD in Linguistics, University of Tehran, Tehran, Iran, ziyaghasemi@ut.ac.ir

Date received: 13/12/2025, Date of acceptance: 19/04/2026

Introduction

Academic criticism, as a fundamental pillar of scholarly development, requires deep expertise, methodological impartiality, intellectual honesty, and strict avoidance of bias or haste. This article presents a critical evaluation of a review titled *A Study of Literary Style from a Linguistic Perspective or a Return to Traditional Studies* authored by Davoud Pourmozaffari on Ziya Qasemi's book *"Literary Style from the Linguistic Perspective"*. The primary objective of this research is to systematically analyze the claims, arguments, and methodological approaches employed in the review to determine whether it adheres to established academic and ethical standards of scholarly criticism. Preliminary examination reveals that, rather than engaging with the theoretical and analytical core of the book—namely, its novel stylistic framework grounded in generative approach and markedness concept—the reviewer predominantly focuses on peripheral issues such as English equivalents, literary devices, and minor textual details. Throughout the critique, the author frequently relies on unfounded assumptions and provides readers with distorted information, seemingly aiming to undermine the credibility of both the work and its author. This study seeks to document and substantiate, through textual evidence, the limited strengths alongside the structural, methodological, and substantive flaws of the review, thereby clarifying the essential criteria for responsible academic criticism.

Materials & Methods

This research adopts an analytical-critical design and employs a descriptive-analytical and comparative textual methodology. The primary materials consist of two texts: first, the book *"Literary Style from a Linguistic Perspective"* (first edition, 2014; second edition, 2018) as the target of criticism, and second, Pourmozaffari's review published in June 2019. The methodology proceeded in several stages. Initially, key propositions and core claims made by the reviewer were extracted and categorized. Each claim was then cross-verified against the original text, internal citations, analytical chapters (particularly Chapter 5), and the theoretical foundations advanced in the book (generative grammar, Jakobson and Trubetzkoy's markedness theory, and the operational definition of style based on selection, innovation, and norm-deviation). Additionally, the reviewer's academic background, referenced sources, and the alignment of his arguments with established principles of scholarly criticism were assessed. In the subsequent phase, discourse analysis and descriptive statistics were applied to calculate the frequency of

3 Abstract

directional and absolute terms to quantify the reviewer's bias and rhetorical framing. The second edition of the book, published a year prior to the review, was also compared against the criticized version to verify claims regarding outdated references and lack of updates. This multi-layered approach enabled a comprehensive and systematic evaluation of the review from theoretical, methodological, and academic ethics perspectives.

Discussion & Results

The findings indicate that the reviewed critique suffers from five fundamental structural and scholarly deficiencies. First, a lack of specialized expertise and adequate knowledge in modern linguistics and stylistics; the reviewer, relying on a traditionally oriented thesis and citing elementary or irrelevant sources, demonstrates insufficient understanding of generative approach and markedness concept, which form the theoretical backbone of the book. Second, misrepresentation of facts and dissemination of inaccurate information; for instance, the reviewer claims the book offers no definition of style, whereas the concluding sections explicitly define style as "the marked status of a specific set of linguistic elements resulting from repetition." Furthermore, the deliberate omission of the second edition and Chapter 5, which is entirely dedicated to stylistic analysis, constitutes a significant distortion. Third, the use of nitpicking and unjustified generalization to the entire work; by isolating minor inaccuracies in literary devices or English equivalents, the reviewer attempts to project an image of the author's overall incompetence, despite hundreds of carefully analyzed examples elsewhere in the book. Fourth, overt bias and reputation-damaging rhetoric rather than scientific critique; lexical analysis reveals a heavy reliance on absolutist and dismissive phrasing aimed not at fair evaluation but at persuading readers of the book's worthlessness. Fifth, a fundamental misunderstanding of the position of literary stylistics within the interdisciplinary field of literary linguistics, coupled with a conflation of period style and individual style. Despite these major flaws, the analysis acknowledges minor strengths, such as meticulous verification of references and a legitimate concern regarding the need for more theory-driven stylistic research in Persian literary studies. However, these isolated merits cannot offset the foundational deficiencies.

Conclusion

Based on the findings, it is concluded that Pourmozaffari's review of "*Literary Style from the Linguistic Perspective*" fails to meet the scientific, methodological, and ethical standards required for credible academic criticism. Rather than engaging with the book's theoretical core and its innovative stylistic framework grounded in generative approaches and markedness concept, the critique remains fixated on marginal details, relies on false premises, ignores major analytical sections and the updated edition, and presents readers with a distorted portrayal of the work. The employment of unscientific tactics—such as extrapolating minor errors to condemn the entire text, inverting key definitions, and exhibiting clear linguistic bias—demonstrates a disregard for impartiality and disciplinary expertise. The ultimate conclusion is that scholarly criticism must be grounded in deep subject-matter knowledge, fidelity to source material, attention to the latest editions, and a balanced assessment of both strengths and weaknesses. The criticized book, through its operational definition of individual style, its integration of generative linguistics with stylistics, and its systematic analysis of marked elements through repetition, remains a valid and pioneering reference in Persian stylistic studies. This research underscores the necessity of revising editorial standards for publishing critiques in academic journals and reinforces the imperative of expertise, objectivity, and scholarly responsibility toward the academic community.

Bibliography

- Andersen, Henning (2001). *Actualization: Linguistic Change in Progress*. John Benjamins Publishing Company.
- Azevodo, Milton M. (2009). "Selected Proceedings of the 11th Hispanic Linguistics Symposium," ed. Joseph Collentine et al., pp. 1–8. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project.
- Braber, Natalie, Cummings, Louise, and Morrish, Liz (2015). *Exploring Language and Linguistics*. Cambridge University Press.
- Fabb, Nigel (2001). "Linguistics and Literature." In *The Handbook of Linguistics*, ed. Mark Aronoff and Janie Rees-Miller, pp. 446–465. Oxford: Oxford University Press.
- Fotouhi Roodmaajani, Mahmoud (2011). *Stylistics: Theories, Approaches, and Methods*. Tehran: Sokhan Publications.
- Jakobson, Roman (1960). "Linguistics and Poetics." In *Style in Language*, ed. Thomas A. Sebeok, pp. 350–377. Cambridge, MA: The M.I.T. Press.
- Norgaard, Nina, Montoro, Rocío, and Busse, Beatrix (2010). *Key Terms in Stylistics*. New York: Continuum International Publishing Group.

5 Abstract

- Pournamdarian, Taghi (1998). *My Home Is a Cloud [Khāne-am Abri Ast]*. Tehran: Soroush Publications.
- Pourmozaffari, Davoud (2013). *A Stylistic Study of Spoken-Written Mystical Prose Texts (From the 4th to the End of the 7th Century AH)*. PhD Dissertation, Ferdowsi University of Mashhad, Faculty of Literature and Humanities, Dr. Ali Shariati.
- Pourmozaffari, Davoud (2019). "A Study of Literary Style from the Linguistic Perspective or a Return to Traditional Studies? A Critique of the Book *Literary Style from a Linguistic Perspective*." *Critical Research Journal of Texts and Programs in Humanities*, Institute for Humanities and Cultural Studies, Peer-reviewed Scientific Monthly, Vol. 19, No. 3, June 2019, pp. 41–57.
- Qasemi, Ziya (2014). *Literary Style from a Linguistic Perspective*. Tehran: Amirkabir Publications.
- Qasemi, Ziya (2018). *Literary Style from a Linguistic Perspective* (2nd ed.). Tehran: Amirkabir Publications.
- Tomic, Olga Miseska (1989). *Markedness in Synchrony and Diachrony*. Berlin and New York: Mouton De Gruyter.

تحلیل انتقادی نقدی نوشته شده بر کتاب سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی

سید ضیاءالدین قاسمی*

چکیده

این مقاله به بررسی نقا قوت و ضعف نقدی با عنوان مطالعه سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی یا بازگشت به مطالعات سنتی نوشته شده توسط داوود پورمظفری بر کتاب سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی نوشته ضیاء قاسمی می‌پردازد و نشان می‌دهد که این نقد در عمده بخش‌ها بر پایه پیش‌فرض‌های غیرواقعی و ارائه اطلاعات نادرست به خوانندگان نوشته شده است. در این نقد، هیچ‌گونه بررسی از تحلیل‌های سبکی کتاب که موضوع اصلی کتاب و نقد مذکور است انجام نشده و نویسنده به جای پرداختن به مباحث اصلی کتاب اشکالاتی عموماً حاشیه‌ای و نادرست ذکر کرده و چند بار بر پایه ذکر یک اشکال جزئی سعی کرده است آن را به کل اثر تعمیم بدهد. در این مقاله، علاوه بر ذکر نقاط قوت نقد مذکور، با ذکر نمونه‌ها و توضیحاتی، اشکالات اساسی این نقد نشان داده شده است، از جمله مبتنی بودن نقد مذکور بر پیش‌فرض‌های نادرست، نپرداختن به نکات سبک‌شناختی، خرده‌گیری از نکات حاشیه‌ای نظیر صناعات ادبی و معادل‌های انگلیسی به قصد القای ایده عدم تسلط نویسنده کتاب بر ادبیات، سوگیری تحلیل‌ها در جهت رد همه‌جانبه کتاب، دادن اطلاعات نادرست به خواننده و وارونه‌نمایی در مورد نکاتی بنیادی که در کتاب به وضوح بیان شده است.

کلیدواژه‌ها: سبک، سبک‌شناسی، ادبیات، زبان‌شناسی، نقد.

* دکترای زبان‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، ziyaghasemi@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۹/۲۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۱/۳۰

۱. مقدمه

نقدنویسی زمینه‌ای پرفایده است که علاوه بر تخصص و تجربه، مستلزم ویژگی‌هایی نظیر بی‌طرفی، صداقت، پرهیز از شتاب‌زدگی و خودداری از سوگیری دارد. نقدی با عنوان «مطالعه سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی یا بازگشت به مطالعات سنتی؟» (نقدی بر کتاب سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی) نوشته داود پورمظفری در نشریه «پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی»، خرداد ۱۳۹۸، شماره ۶۷، ۴۱-۵۷، منتشر شده است. در این مقاله با ذکر نکات و نمونه‌هایی نشان داده می‌شود که نقد مذکور به وفور نکاتی دارد که ناقض اصول نقدنویسی است.

۲. بحث

در این مقاله کوشش شده است که با ذکر نمونه‌هایی، علاوه بر ذکر نقاط قوت، اشکالات بنیادی موجود در نقد مذکور نشان داده شود. این نقد نقاط قوتی دارد. یکی از این نقاط قوت آن، توجه کامل به جزئیات در بخش‌هایی از کتاب است که مورد بحث قرار گرفته‌اند، مثلاً تمام ارجاعات کتاب به منابع، مورد به مورد بررسی شده و در نتیجه یکی دو مورد اشتباه پیدا شده است. دقت در جزئیات و بررسی جامع موارد مورد نظر، یکی از جنبه‌هایی است که در نقد آثار بسیار پسندیده است.

نقطه قوت دیگر نقد تأکید منتقد بر کمبود منابع شایسته در زمینه سبک‌شناسی و تکرار مکررات است. واقعیت این است که بر خلاف جوامع علمی اروپا و آمریکا که در زمینه سبک‌شناسی آثار زیادی پدید آورده‌اند و به پیشرفت‌های قابل توجهی دست یافته‌اند، در کشور عزیزمان چندان که باید و شاید به سبک‌شناسی پرداخته نشده است و سوای آثار محمدتقی بهار و آثار متعددی که بعد از آنها و به تقلید از آنها مکرراً تألیف و چاپ شده‌اند، آثار نو در زمینه سبک‌شناسی بسیار اندک است. در موارد معدودی که از دیدگاهی نو به این موضوع پرداخته‌اند نیز اشکالاتی وجود دارد، از جمله این که یا صرفاً به معرفی مبانی نظری سبک‌شناسی در غرب پرداخته‌اند یا حجم داده‌های مبتنی بر سبک‌شناسی سنتی در کنار حرف‌های نو بسیار زیاد بوده است.

یک نقطه قوت دیگر نقد مذکور نیز دغدغه منتقد در باره لزوم نوشتن آثار جدید و مبتنی بر نظریه‌های کاربردی‌تر جهت اقناع علاقه‌مندان به این زمینه است. با توجه به اینکه

تحلیل انتقادی نقدی نوشته شده بر کتاب سبک ادبی ... (سید ضیاءالدین قاسمی) ۹

علم سبک‌شناسی پیشرفت‌های شایانی کرده است، شایسته است که در کشورمان نیز آثار جدیدی بر پایه نظریه‌های کاربردی‌تر و حاوی محتوایی نو جدا از مکررات سستی نوشته شود.

نقد مذکور اشکالاتی نیز دارد. در ادامه، توضیحاتی دسته‌بندی شده در مورد بخشی از اشکالات نقد مذکور می‌آید.

۱.۲ اشتباه گرفتن نویسنده کتاب به جای فردی دیگر

پورمظفری کتاب‌های تکوین و درختان تبعیدی اثر شاعر افغانستانی ساکن سوئد، سید محمدضیاء قاسمی را که اخیراً نامش را به «ضیاء قاسمی» تغییر داده است، و کتاب بتهوون یک شانزدهم سیاه‌پوست بود را که هیچ وقت منتشر نشده است اثر ضیاء قاسمی (با نام شناسنامه‌ای سید ضیاءالدین قاسمی) دانسته است. از قاسمی دو مجموعه شعر منتشر شده است ولی این کتاب‌ها نیستند. او با اندکی جستجو در اینترنت می‌توانست چندین کتاب و مقاله تالیف‌شده و ترجمه‌شده مربوطه را در زمینه‌های زبان‌شناسی، ادبیات فارسی، آموزش زبان فارسی، ترجمه شعر و ترجمه داستان پیدا کند و همچنین دریابد که مولف کتاب بیش از دوازده سال در دانشگاه‌ها و موسسات عالی کشور به تدریس سبک‌شناسی، ادبیات معاصر فارسی، شعر معاصر فارسی، غزلیات شمس تبریزی، معناشناسی، دستور زبان فارسی، زبان انگلیسی و زبان فارسی به دانشجویان خارجی و ایرانی پرداخته است. شتابزدگی در شناخت افراد و سرسری خواندن کتاب‌های آنان منجر به پیش‌داوری و سوگیری می‌شود و چندان عجیب نیست که در نقد مذکور با عباراتی نظیر «ناآشنایی یا دست‌کم آشنایی سطحی با ادبیات» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۵۱) مواجه می‌شویم.

۲.۲ وارونه‌نشان دادن حقایق

منتقد در جایی گفته است: «قاسمی در بخش‌های مقدماتی کتاب خود از لزوم وضع اصطلاح جدید «زبان‌شناسی ادبی» سخن گفته و ... تقریباً در هیچ جای کتاب خود ضرورت وضع اصطلاحی جدید به عنوان جای‌گزینی برای اصطلاح معمر سبک را توضیح نداده است» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۵). در جایی از کتاب گفته نشده است که نباید اصطلاح سبک‌شناسی را به کار ببریم و اصطلاح «زبان‌شناسی ادبی» را جایگزین آن کنیم. اصلاً زبان‌شناسی ادبی (literary linguistics) و سبک‌شناسی (stylistics) معادل هم نیستند که

بخواهیم یکی را جای دیگری بگذاریم. سبک‌شناسی ادبی یک بخش عمده از زبان‌شناسی ادبی در کنار بخش‌های دیگر است. نکته‌ای که گفته شده این است که «پیش از این، مطالعات مرتبط را با عناوین سبک‌شناسی، سبک‌شناسی ادبی و سبک‌شناسی زبان‌شناختی معرفی کرده‌اند» (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۳)، یعنی عمده مطالعات مربوط به شاخه میان‌رشته‌ای «زبان‌شناسی ادبی» که بین زبان‌شناسی و ادبیات مشترک است، در زمینه سبک و سبک‌شناسی بوده است. زبان‌شناسی ادبی به این دلیل شکل گرفته است که نیاز مبرم به یک شاخه میان‌رشته‌ای بین زبان‌شناسی و ادبیات احساس می‌شده است، همانگونه که مثلاً بین زبان‌شناسی و روان‌شناسی یک شاخه به اسم زبان‌شناسی روان‌شناختی داریم. یکی از بخش‌های اصلی شاخه زبان‌شناسی ادبی، سبک‌شناسی ادبی است که در کنار بخش‌های دیگر مثل نقد ادبی، کاربرد زبان در شعر، کاربرد زبان در رمان و امثالهم این شاخه را تشکیل می‌دهد. بنابراین، هم پیش‌فرض مزبور نادرست است و هم دلیلی ارائه نشده است که چرا «این کتاب جز از پیشنهاد یک اصطلاح به جای سبک‌شناسی فراتر نرفته است» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۶).

زبان‌شناسی ادبی یک شاخه میان‌رشته‌ای بین ادبیات و زبان‌شناسی است که ریشه‌های آن در قرن بیستم پدید آمد (Braber et al 2015: 431) و اکنون به عنوان شاخه‌ای میان‌رشته‌ای که متمرکز بر مطالعه متون ادبی است (Azevedo 2009: 1) در میان پژوهشگران جایگاه خود را تثبیت کرده است. البته در این زمینه نظرات متفاوتی وجود دارد. از یک سو برخی از پژوهشگران زبان‌شناسی ادبی را کاربرد نظریه‌ای زبانی در زمینه ادبیات دانسته‌اند (Fabb 2001: 446) و از سوی دیگر برخی از پژوهشگران معتقدند که اساساً زبان ادبی با زبان در کاربرد معمول تفاوت دارد و ابزارهای زبان‌شناسی را نمی‌توان برای مطالعه زبان ادبی استفاده کرد (Jackobson 1960: 352) و روش زبان‌شناسان و عالمان زمینه ادبیات با هم متفاوت است (Leech 2008: 38). با این حال بخش عمده پژوهشگران شاخه زبان‌شناسی ادبی را شاخه‌ای مستقل به شمار می‌آورند و بررسی هنر کلامی را حق و وظیفه زبان‌شناسان می‌دانند (Jackobson 1960: 377). یکی از بخش‌های اصلی زبان‌شناسی ادبی، سبک‌شناسی ادبی است و تا کنون بیشتر مطالعات انجام شده در زمینه زبان‌شناسی ادبی نیز در حوزه سبک‌شناسی ادبی بوده است. البته سبک‌شناسی ادبی بخشی از شاخه علمی سبک‌شناسی نیز محسوب می‌شود که سبک را نه فقط در متون ادبی که در همه انواع متون بررسی می‌کند. به بیان ساده‌تر سبک‌شناسی ادبی بخشی است که از طرف دو شاخه علمی زبان‌شناسی ادبی و

تحلیل انتقادی نقدی نوشته شده بر کتاب سبک ادبی ... (سید ضیاءالدین قاسمی) ۱۱

سبک‌شناسی همپوشی دارد. زبان رسانه ادبیات است و سبک‌شناسی به نقش زبان در تجربه ادبی می‌پردازد (Cureton 1997: 1). هر جا که کاربردی از زبان باشد زبان‌شناسی نیز حضور خواهد داشت و از این رو می‌توان مطالعات مربوط به شاخه علمی زبان‌شناسی ادبی، بخش کوچکتر آن یعنی سبک‌شناسی ادبی و شاخه علمی سبک‌شناسی را حق و وظیفه زبان‌شناسان دانست.

منتقد همچنین نوشته است: «ادعای شگفت‌انگیز قاسمی مبنی بر استفاده از دستور زایشی به عنوان ابزار تحلیل بسیار قابل اعتناست» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۶) و نتیجه‌گیری کرده است که صرفاً وعده داده شده و از دیدگاه زایشی استفاده نشده است. پیداست که او نیمه دوم کتاب یا دست‌کم یک‌سوم آخر کتاب را که اختصاص به تحلیل سبکی بر اساس نظریه ارائه شده در کتاب دارد، نخوانده است یا در نقد اصلاً به این بخش‌ها نپرداخته است. در ادامه، با ذکر نمونه‌هایی، تناقض گفته منتقد نشان داده می‌شود. اولاً در نقد هیچ اشاره‌ای به موارد تحلیل سبکی کتاب نشده است و صرفاً از مواردی حاشیه‌ای در نیمه اول کتاب نظیر صناعات ادبی و معادل‌های انگلیسی اشکال گرفته شده است. فصل پنجم و آخر کتاب (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۱۹-۲۵۰) با عنوان عناصر سبک ادبی اختصاص به تحلیل سبکی بر اساس نظریه ارائه شده در کتاب دارد و در نقد کوچکترین اشاره‌ای به آن نشده است. در ابتدای فصل می‌خوانیم که

هدف در این کتاب این بوده است که به عناصر سبک ادبی فردی که مفهومی گسترده‌تر از دیگر مفاهیم سبک دارد دست یابیم ... و انتخاب یک یا چند مورد از آنها از میان فهرست بالقوه امکانات ادبی و زبانی (یعنی ترکیبی معین از آنها) با بسامد به طور نسبی بالا، می‌تواند ممیزه سبک ادبی فردی یک نویسنده یا شاعر از دیگران باشد (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۱۹)

و در ادامه می‌خوانیم که «سبک عبارت است از استفاده از ترکیب معینی از عناصر صوری و معنایی زبانی که بسامدی به طور نسبی بالا دارند (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۲۴) و همچنین

«عناصر بالقوه سبک ادبی فردی در سه زمینه شکل می‌گیرند که عبارتند از «گزینش، ابداع و هنجارگریزی. هر یک از این سه زمینه به طور بالقوه می‌توانند فهرستی از عناصر سبکی را در دسترس مولفان قرار دهند و مولفان با گزینش ترکیب معینی از آنها که از طریق تکرار نمود می‌یابد، به سبک ادبی خود شکل می‌دهند. تکرار عاملی بنیادی در ایجاد سبک است و عناصر سبک ادبی یعنی گزینش، ابداع و هنجارگریزی تنها بر

اساس تکرار تبدیل به عنصری سبکی می‌شوند. به عبارت دیگر تکرار صورت‌های گزینش شده، تکرار صورت‌های ابداع‌شده و تکرار صورت‌های هنجارگریزی شده باعث پدید آمدن فهرستی از عناصر سبکی می‌شود.» (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۳۰)

و در ادامه از این عناصر نمونه‌های متعددی از شاملو (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۳۱)، بابا طاهر (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۳۱)، سهراب سپهری (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۳۲)، فریدون توللی (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۳۲)، جلال آل احمد (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۳۲)، فروغ فرخزاد (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۳۳)، نیما یوشیج (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۳۶) و موارد متعدد دیگر ذکر شده است. این‌ها نمونه‌هایی بودند از موارد متعدد تحلیل سبکی که در نقد مذکور اشاره‌ای به آنها نشده است.

ثانیاً منتقد مواردی مشخص را که بر اساس رویکرد زایشی به تحلیل سبک پرداخته شده از قلم انداخته است. در فصل پنجم کتاب بر اساس نظریه ارائه‌شده و بررسی تکرار عناصر گزینش‌شده، ابداع‌شده و هنجارگریزی شده، تحلیل سبکی انجام شده است (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۳۰-۲۵۰). بر اساس رویکرد زایشی، تحلیل به طور قیاسی انجام می‌شود نه بر اساس پیکره دادگان و همچنین مفهوم نشاننداری (markedness) در رویکرد زایشی، به طور متفاوت از روش زبان‌شناسان اروپای شرقی که بر واجشناسی (phonology) متمرکز بود، گسترش یافته و تمام زبان را دربرمی‌گیرد. در این کتاب با تکیه بر این دیدگاه قیاسی و مفهوم گسترش‌یافته نشاننداری این نظریه ارائه شده است: سبک عبارت است از فهرستی معین از عناصر نشاندار (marked) در آثار یک فرد که در نتیجه تکرار، نشاندار شده‌اند. در فصل آخر کتاب هم به تفصیل عناصر بالقوه‌ای که می‌توانند نشاندار شوند، تحلیل شده‌اند. گویا منتقد محترم انتظار داشته‌اند که به شیوه‌ای شبیه به تحلیل نحوی جملات زبان در دستور زایشی، تحلیل سبکی انجام شود که این اساساً انتظاری غیرمنطقی است چون تحلیل نحوی جملات با ابزارهای دستور زایشی نظیر نمودار درختی از تحلیل سبک ماهیتاً متفاوت است.

مفهوم نشاننداری نمایانگر یکی از مهمترین پیشرفت‌های مفهومی در عرصه زبان‌شناسی در قرن بیستم است (Tomic 1989: 11). بر اساس مفهوم نشاننداری که ابتدا توسط یاکوبسون و ترویتسکوی در حوزه واجشناسی (phonology) ابداع شد (Andersen 2021: 21) در زبان‌های دنیا بعضی از عناصر بنیادی‌تر، طبیعی‌تر و و عام‌تر هستند که آنها را بی‌نشان می‌نامیم و در مقابل عناصری خاص‌تر هستند که نشاندار نام دارند. نشاندار شدن حالتی است که در آن یک عنصر زبانی نسبت به عنصری دیگر به طور خاص‌تری متمایز می‌شود. مثلاً کلمه مرغ بی‌نشان و کلمه خروس نشاندار است یا کلمه lioness در انگلیسی به معنای

شیر ماده نشاندار و کلمه lion به معنای شیر بی نشان است. وقتی می‌گوییم با تکرار مجموعه‌ای معین از عناصر زبانی، آنها نشاندار می‌شوند و سبک فردی را پدید می‌آورند یعنی این مجموعه معین در آثار یک مولف نشاندار می‌شود و در مقابل دیگر عناصر بی نشان قابل تشخیص می‌گردد.

منتقد محترم پرسیده‌اند که چرا مولف کتاب هم نقص عمده نگرش و ابزارهای تحلیل چامسکی را ندیده می‌گیرد و هم از رویکردهای بافت محور به آسانی می‌گذرد (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۷). منظور ایشان از نقص عمده نگرش و ابزارهای تحلیل در این جمله بیان شده است: «چنان‌که مشهور است، نظریات چامسکی به دلیل بی توجهی به بافت مورد انتقاد بود.» منتقد محترم با ارائه نظری کلی که منبع آن نیز معلوم نیست نتیجه گرفته است که رویکرد زایشی و ابزارهای تحلیل چامسکی نقص عمده دارد که این امر درست نیست. دلیل این که مولف کتاب رویکرد زایشی را برگزیده است این است که دوره‌های کارشناسی ارشد و دکترای زبانشناسی خود را در دانشگاه تهران که بنیاد کار خود را بر رویکرد زایشی گذاشته، گذرانده است. رویکرد زایشی هنوز هم رویکرد غالب در بیشتر دانشگاه‌های جهان است و هر سال صدها مقاله و کتاب بر پایه این رویکرد نوشته می‌شوند. منظور منتقد از رویکردهای بافت محور مشخص نیست. اصطلاح رویکرد (approach) یک اصطلاح تخصصی زبانشناسی است و باید به کاربرد آن دقت کنیم. تا کنون در علم زبانشناسی رویکردهای مشخصی نظیر رویکرد سستی، رویکرد ساختارگرا، رویکرد نقش‌گرا، رویکرد زایشی و رویکرد شناختی داشته‌ایم. اگر منظور او این بوده است که در تحلیل سبک باید به بافت هم توجه کرد که باید گفت در همه این رویکردها می‌توان به بافت هم توجه کرد. اگر منظور منتقد این بوده است که چرا نویسنده کتاب ابزارهای رویکرد زایشی را برگزیده و ابزارهای بافت محور در رویکردهای دیگر را استفاده نکرده است که جواب آن مشخص است. هنوز رویکرد زایشی توانمندتر از رویکردهای دیگر است و تخصص نویسنده کتاب هم در حوزه دستور زایشی است.

مورد دیگری از دادن اطلاعات نادرست به خواننده این است که منتقد محترم گفته‌اند که

نویسنده گاه یک فصل کامل از کتاب خود را از روی چند کتاب مشخص «رونویسی» کرده است. برای نمونه ایشان همه مثال‌های فصل سوم (سبک‌های دوره‌ای نثر و شعر

فارسی) را از کتاب‌های سبک‌شناسی بهار، محبوب و شمیسا گرفته است و همه شواهد از سه کتاب مشخص اقتباس شده است.» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۷).

اولاً نویسنده خود در کتاب گفته است که مثال‌ها از کجاست (قاسمی ۱۳۹۳: ۶۸) و مشخص است که این کار عمدی و با دلیل بوده است. دلیل نویسنده این بوده است که نمی‌خواسته است در زمینه سبک‌های ادبی دوره‌ای (مکتب‌های ادبی) که نزدیک به یک قرن بزرگانی همچون بهار و شمیسا در زمینه آن پژوهش کرده‌اند کاری موازی انجام دهد. این فصل از کتاب (قاسمی ۱۳۹۳: ۶۷-۱۱۷) شکل فشرده، نظام‌داده‌شده و بسیار کوتاه از بررسی‌هایی است که به مدت ده‌ها سال نویسندگان مختلف در مورد آن تحت عنوان «سبک‌شناسی» کتاب نوشته‌اند. این فصل رونویسی نیست بلکه مهمترین نکات مربوطه، به طرزی فشرده و منسجم در سطوح زبان‌شناختی (۱) آوایی و واجی (۲) صرفی (۳) نحوی و (۴) معنایی و واژگانی دسته‌بندی شده، حواشی و مطالب نامرتبط حذف شده، مطالب نادرست اصلاح شده و توضیحاتی تکمیلی افزوده شده است. موضوع این است که مثال‌های بهار، محبوب و شمیسا برای هدف این فصل که با توجه به بررسی کل مکتب‌های ادبی فارسی در شعر و نثر فصل کوتاهی نیز هست، کافی بوده است. همچنین در این فصل قرار بوده است ویژگی‌های مشترک در هر مکتب ادبی (و نه سیر تاریخی یا بررسی زمانی تحول‌ها) پیدا شود تا کمکی در جهت شناخت سبک فردی باشد.

نویسنده کتاب در نیمه اول کتاب، پیشینه مطالعات سبک‌شناختی و پژوهش‌های انجام شده را (که در زبان فارسی عمدتاً با دیدگاه سنتی بوده‌اند) به شکل فشرده و هدفمند برای استفاده جهت عناصر سبکی (نظیر ویژگی‌های مکتب‌های ادبی و صنایع ادبی) بررسی کرده‌است و در نیمه دوم کتاب به شیوه‌ای کاملاً جدید و شخصی بر پایه رویکرد زایشی و نظریه سبک‌شناختی ابداعی خود، سبک ادبی را تحلیل نموده است. نام این را نمی‌توان بازگشت به مطالعات سنتی نهاد. طبق نظریه ارائه شده توسط نویسنده کتاب، تکرار مجموعه‌ای معین از عناصر از سه دسته گزینش، ابداع و هنجارگریزی سبک ادبی هر مولف را شکل می‌دهد (قاسمی ۱۳۹۳: ۲۳۰). استفاده هر مولف از مجموعه‌ای از عناصر با تاثیر عامل تکرار باعث نشان‌داری این مجموعه از عناصر می‌شود که این نشان‌دار شدن را سبک فردی می‌نامیم (قاسمی ۱۳۹۸: ۲۴۵). مثلاً تکرار مجموعه‌ای از عناصر از میان موارد مربوط به گزینش گونه زبانی، گزینش واژه، گزینش مجموعه‌ای از واژه‌های نمادین، گزینش عنصر صرفی، ابداع واژه، ابداع وزن، هنجارگریزی آوایی، هنجارگریزی معنایی و غیره (قاسمی

تحلیل انتقادی نقدی نوشته شده بر کتاب سبک ادبی ... (سید ضیاءالدین قاسمی) ۱۵

۱۳۹۳: ۲۵۱) سبک ادبی فرد را به وجود می‌آورد. اشکال روش‌های سستی در این است که اولاً مبتنی بر نظریه نیستند و این ممکن است به پریشانی در توصیف منجر شود و ثانیاً روش‌های سستی عموماً به جای تحلیل سبک به بررسی مکتب‌های ادبی (سبک‌های دوره‌ای) پرداخته‌اند و می‌دانیم که مفهوم سبک بسیار گسترده‌تر از صرفاً سبک دوره‌ای است.

نکته جالب دیگر این است که پورمظفری این مطلب را در سال ۱۳۹۸ نوشته است و بدون توجه به چاپ دوم و ویراست جدید کتاب در یک سال قبل یعنی ۱۳۹۷، همان چاپ اول سال ۱۳۹۳ را نقد کرده است. در چاپ دوم، بخش اعظم مطالب آرایه‌های ادبی، داده‌های مکتب‌های ادبی و وزن شعر حذف شده است و برای هر مبحث، حجمی فشرده در حد چند صفحه در نظر گرفته شده است. او همچنین نوشته است:

منابع نظری سبک‌شناسی که مورد استفاده نویسنده هستند تا حد زیادی کهنه هستند و او مطلقاً به منابع روزآمد در زمینه سبک‌شناسی مراجعه نکرده است. دو سال قبل از چاپ کتاب مورد بحث، محمود فتوحی (۱۳۹۱) سبک‌شناسی را منتشر کرد که در نوع خود نمایانگر پیشرفت قابل‌ملاحظه‌ای در مطالعات سبک‌شناسی در ایران است (پورمظفری ۱۳۹۸: ۸).

چاپ اول کتاب بیش از دو سال قبلتر از ۱۳۹۳ تحویل انتشارات امیرکبیر شده است که همانطور که همگان می‌دانند در کشور تراز اول است و در انتخاب و داوری آثار دقت نظر و صبری مثال‌زدنی دارد. بعد از داوری، این کتاب در نوبت چاپ قرار گرفت و بعد با تغییر مدیریت، اعلام شد که همه کتاب‌های در صف انتظار مجدداً باید بازنگری شوند و مجدداً برای داوری فرستاده شوند. به همین دلیل فرایند انتشار آن طولانی‌تر شد. در آن زمان هنوز کتاب فتوحی منتشر نشده بود. در چاپ دوم، کتاب سبک‌شناسی او نیز به فهرست منابع افزوده و نزدیک به یک صفحه نیز در مورد مفید بودن آن نوشته شده است (قاسمی ۱۳۹۷: ۴۰). این یعنی اینکه زمانی که پورمظفری این نقد را نوشته است، یک سال قبل کتاب مذکور به عنوان منبع استفاده شده است. عجیب است که کسی که می‌خواهد در مورد یک کتاب خاص نقد بنویسد به چاپ و ویراست جدید آن توجهی نمی‌کند و همان چاپ اول چند سال پیش را استفاده می‌کند. پورمظفری به دلیل علاقه خود به فرد و کتابی دیگر، در نوشتن این نقد دچار سوگیری شده است.

یکی از جالب‌ترین وارونه‌نمایی‌های منتقد محترم در آنجاست که می‌گوید: «او مطلقاً به منابع روزآمد در زمینه سبک‌شناسی مراجعه نکرده است.» در کتاب «سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی» تمام منابعی که در زبان فارسی مرتبط با سبک و سبک‌شناسی بوده است، بررسی شده و فهرست آنها هم در چهار صفحه منابع فارسی آخر کتاب آمده است. بخش بزرگی از منابع انگلیسی مرتبط با سبک و سبک‌شناسی، از جمله جدیدترین آثار در این زمینه، هم بررسی شده و فهرست آنها در چهار صفحه انگلیسی منابع آمده است. او فقط یک نمونه ناقض این امر بیان کرده بود که معلوم شد آن هم استفاده شده است.

۳.۲ استفاده از روش خرده‌گیری و تعمیم آن به کل اثر

یکی از روش‌های غیرعلمی که متأسفانه گاه در عرصه نقد دیده می‌شود، این است که یک اشکال جزئی پیدا می‌کنند و بعد آن را به کل اثر یا کلیت فرد مورد نظر تعمیم می‌دهند تا به خواننده این فکر را القا کنند که کل اثر یا نویسنده انباشته از همینگونه اشتباهات است. در این مطلب بارها از این روش استفاده شده است. مثلاً در جایی از صنعت ادبی استثنای منقطع که به عنوان شاهد از یک منبع ادبی نقل و توضیح داده شده، اشکال گرفته می‌شود و گفته می‌شود که «همین یک نمونه نشان می‌دهد که ایشان با تعریف تشبیه، استعاره، مجاز، ایهام، ایهام تناسب و استثنای منقطع چنان که باید آشنا نیست» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۱۲). مفاهیمی نظیر تشبیه، استعاره و غیره چندان دشوار نیستند و در کتاب‌های دبیرستانی نیز به تفصیل به آنها پرداخته شده است. ضمناً در کتاب سبک ادبی مفاهیم تشبیه (قاسمی ۱۳۹۳: ۱۷۷-۱۷۲)، تمثیل (قاسمی ۱۳۹۳: ۱۷۷-۱۷۸)، مجاز و انواع آن یعنی مجاز عقلی و لغوی و انواع مجاز لغوی یعنی استعاره و مجاز مرسل (قاسمی ۱۳۹۳: ۱۷۸-۱۸۴) و غیره به تفصیل و با مثال‌های کافی تشریح شده است. در این کتاب، ده‌ها مثال شاهد برای مواردی نظیر صنایع ادبی آمده است. در هر اثر علمی و ادبی درصدهای اندک خطا نیز یافت می‌شود و اثری نمی‌توان یافت که عاری از خطا باشد ولی بدتر از این خطاهای جزئی این است که یک خطا (به نظر خود) را ذکر کنیم و بخواهیم نتیجه‌گیری کنیم مولف با علوم ادبی ناآشنایی دارد. به نظر می‌رسد این مورد که پورمظفری از آنها اشکال گرفته است، یعنی دو مثال «استثنای منقطع» (بخوشید سرچشمه‌های قدیم/نماند آب جز آب چشم یتیم و کس از فتنه در پارس دیگر نشان/نبیند مگر قامت مهوشان) تنها موردی بوده است که او توانسته است بیابد و گرنه قطعاً موارد دیگری نیز مطرح می‌کرد چون کسی که تمام موارد ارجاع

دادن به منابع در یک کتاب را دانه به دانه بررسی می‌کند تا یکی دو مورد پیدا کند که ارجاع دادن درست نبوده است، کسی نیست که فقط یک نمونه ذکر کند. با این حال او با عجله می‌خواهد اینگونه نتیجه‌گیری کند که

می‌توان فهرست مفصلی از خطاهای نویسنده در باره اصطلاحات علوم بلاغی فراهم کرد و در حجمی به اندازه کل این مقاله بازگو کرد اما در این جا فقط به ذکر یک نمونه اکتفا می‌شود زیرا همین یک نمونه به خوبی نشان می‌دهد که ایشان با تعریف تشبیه، استعاره، مجاز، ایهام، تناسب و استثنای منقطع چنان که باید آشنا نیست. (پورمظفری ۱۳۹۸: ۵۲).

خواننده به خوبی می‌بیند که منتقد دارد از یک نمونه که در باره تفاوت میان مجاز مرسل و استعاره بیان کرده است نتیجه می‌گیرد که مولف با تشبیه، استعاره، مجاز، ایهام، تناسب و استثنای منقطع آشنا نیست. لازم به ذکر است که مطلبی که منتقد محترم در مورد تفاوت میان مجاز مرسل و استعاره گفته است مربوط به دیدگاه بعضی از نویسندگان در دسته‌بندی مجاز در سطح کلمه است و حکم نهایی در این دسته‌بندی نیست. واقعیت امر این است که مجاز در سطح کلمه که مجاز مرسل نامیده می‌شود انواعی نظیر اطلاق سبب بر مسبب، اطلاق مسبب بر سبب، اطلاق کل بر جزء، اطلاق جزء بر کل، اطلاق محل بر حال، اطلاق حال بر محل و غیره دارد. نوعی از این رابطه بین دو چیز است که جز در یک ویژگی مشترک، شباهتی با هم ندارند، مثلاً «مرد شجاع» و «شیر» که آن را استعاره می‌نامیم. به دلیل اینکه استعاره در ادبیات کشورهای مختلف بسیار پرکاربرد و مهم بوده است آن را در دسته جداگانه‌ای با عنوان «استعاره» متمایز کرده‌اند، وگرنه استعاره نیز دسته‌ای از مجاز مرسل یا مجاز در سطح کلمه است. بنابراین در این مورد نمی‌توان حکم به خطای نویسنده کتاب داد یا نتیجه گرفت که او تفاوت میان مجاز مرسل و استعاره را نمی‌داند.

منتقد محترم در جایی با اشاره به مصراع «در عمیق بحر خفتن بر سر ناب نهنگ» که در کتاب به عنوان شاهد ذکر شده است (قاسمی ۱۳۹۳: ۹۸) اشکالی را در مورد روان‌خوانی و قرائت اشعار مطرح می‌کند که اساساً ربطی به آن ندارد. در مورد «ناب نهنگ» می‌توانیم بگوییم که دو خوانش بر اساس دو معنی ناب (۱). خالص ۲. چیزی عاج‌مانند مثل دندان نیش سگ) وجود دارد. چیزی که خوانش اول را تقویت می‌کند شاهدی در همین مصراع است که در آن، صفت جا به جا شده و مضاف برای موصوف خود شده است یعنی ترکیب «عمیق بحر» (قیاس کنید با بحر عمیق). فرقی نمی‌کند که نهایتاً کدام خوانش درست باشد.

این مثال نیز مشهور است و به عنوان شاهد در چند کتاب و مقاله آمده است. چیزی که فرق می‌کند این است که از چنین نکته مورد تردیدی نتیجه بگیریم که «نویسنده کتاب در روان‌خوانی و قرائت صحیح برخی از اشعار کلاسیک دچار اشتباه شده است» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۱۳). اینگونه موارد نشان از تعمیم یک اشکال جزئی به کل اثر دارند تا ایده‌هایی را به خواننده القا کنند.

منتقد محترم در جای دیگری گفته است که نویسنده کتاب «بسیاری از مشهورات در باره ادبیات فارسی را با تفصیل بسیار بیان می‌کند» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۱۳) ولی نمونه‌ای ذکر نکرده است و فقط می‌گوید که نویسنده کتاب در تکرار این مشهورات دچار خطاهای بزرگی شده است. او تنها نمونه‌ای که برای این خطاهای بزرگ می‌آورد این است که «نویسنده کتاب نیما را آغازگر شعر نو می‌داند» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۱۳). یکی از مشهورترین مشهورات ادبی این است که نیمایوشیج بنیانگذار شعر نو در ادبیات فارسی است. علاوه بر باور فراگیر در جامعه علمی و ادبی که نیما را پدیدآورنده شعر نو فارسی می‌داند و لقب «پدر شعر نو فارسی» که به نیما داده‌اند، در مقاله‌ها و کتاب‌های متعددی به این موضوع اشاره شده است. درست است که قبل از نیما کسانی تجربه‌های بسیار محدودی در چاپ اشعار به شیوه‌ای متفاوت داشته‌اند ولی آنها را نمی‌توان به هیچ وجه آغازگر شعر نو فارسی و ایجاد کننده جریان جدید و پدیدآورنده شعر نو فارسی دانست.

همه اینها و کسانی چون نسیم شمال و جعفر خامنه‌ای و تقی رفعت و... هیچ یک شعر نویی پدید نیاوردند هر چند اشعار آنان در زمان خود بدعت به حساب می‌آمد و از لحاظ تاریخی و ادبی ارزش ویژه خود را دارا بود (پورنامداریان ۱۳۷۷: ۱۶۰).

منتقد می‌خواهد بگوید که آوردن کلمه «آغازگر» درست نیست و نیما نقطه اوج و میراث‌دار شعر نو فارسی بوده است. سوال این است که کدام یک از این دو مشهور ادبی است و آیا نیما آغازگر و پدیدآورنده شعر نو بوده است یا میراث‌دار آن؟ اکثر قریب به اتفاق پژوهشگران نیما را آغازگر شعر نو می‌دانند و صرفاً در سال‌های اخیر تعداد اندکی سعی کرده‌اند این را به مردم بقبولانند که کسان دیگری آغازگر شعر نو فارسی بوده‌اند. در اینجا مجدداً با مورد دیگری از وارونه‌نمایی و تعمیم یک مورد جزئی به کل اثر مواجه هستیم.

۴.۲ دادن اطلاعات نادرست به خواننده

منتقد محترم در جایی گفته است که مولف کتاب «در نهایت برای خواننده خود روشن نمی‌کند که از نظر او سبک چیست» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۴). در چاپ اول در صفحه ۲۵۱ که جمع‌بندی کتاب است و جایی است که تعریف سبک از دید نویسنده باید گفته شود به وضوح نوشته شده است که «در سبک ادبی می‌توان عناصری را شناخت و تحلیل کرد که استفاده از ترکیبی از آنها سبک ادبی یک فرد را تشکیل می‌دهد» و در چاپ دوم نیز در همان بخش جمع‌بندی افزوده شده است که «این عناصر را می‌توان در سه دسته گزینش، ابداع و هنجارگریزی جای داد که با تاثیر عامل تکرار مبدل به عنصر سبکی می‌شوند. مجموعه‌ای از تعداد معین این عناصر تکرار شونده در کار شاعر یا نویسنده باعث نشاننداری می‌شوند. این نشاندار شدن را سبک فردی می‌نامیم.» مشخص نیست که چرا پورمظفری می‌خواهد به خواننده القا کند که تعریفی از سبک در کتاب ارائه نشده است.

منتقد مذکور در جایی «فروکاستن ادبیات به صنعت و تصویر» را به نویسنده کتاب نسبت می‌دهد (پورمظفری ۱۳۹۸: ۱۰) ولی هیچ دلیلی برای این موضوع ارائه نمی‌دهد و در عوض فقط به ذکر جمالاتی از کتاب که ربطی به فروکاستن به صنعت و تصویر ندارند می‌پردازد، مثلاً «کار شاعران در سرودن شعر نیز چنین است؛ یعنی ابتدا وزن را انتخاب یا ابداع می‌کنند ... سپس کلمات را با نظم قراردادی در این وزن می‌گنجانند (قاسمی ۱۳۹۳: ۱۲۹) و «اثر ادبی متنی زبانی است آمیخته با خیال‌پردازی و دارای معانی ضمنی و ثانوی ایجادشده از صنایع ادبی که فراوانی نسبی آنها نسبت به زبان روزمره بیشتر است» (قاسمی ۱۳۹۳: ۱۶۴) و مجدداً همان جمله مربوط به فروکاستن را به اشکال دیگری تکرار می‌کند. او متوجه نشده است که بررسی صنعت‌های ادبی و مواردی نظیر وزن در شعر در کتاب، به این دلیل انجام شده است که آنها بستری برای ظهور عناصر سبکی هستند. تکرار صنعتی ادبی (آرایه‌ای ادبی) یا تکرار یک ویژگی وزنی می‌تواند عامل سبک‌ساز در کار یک شاعر یا نویسنده باشد. مثلاً آرایه ایهام در شعر حافظ بسامد بالایی نسبت به سایر شاعران دارد و یک عامل سبک‌ساز او است. همچنین، تکرار وزن‌های تند در شعر مولانا یک عامل سبک‌ساز است. این شتابزدگی یا مفروضات اشتباه منتقد پیش از نقد، باعث شده است که او مطالبی به این سادگی و روشنی را درک نکند و آنها را فروکاستن ادبیات به صنعت بداند.

با بررسی کتاب‌های مرتبط با سبک ادبی و همچنین آرایه‌های ادبی درمی‌یابیم که در اکثر قریب به اتفاق این آثار یا معادل‌های انگلیسی برای آرایه‌های ادبی داده نشده یا اگر معادل‌های اندکی ارائه شده در بعضی از موارد اشتباه بوده است. یکی از نقاط قوت کتاب سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی ارائه معادل‌های دقیق برای تمام مفاهیم اصلی است. حتی در مواردی نیز که آرایه‌ای ادبی در ادبیات فارسی بوده است و در ادبیات غرب نبوده یا مورد توجه قرار نگرفته است، نظیر استثنای منقطع، نویسندۀ کتاب معادلی ابداع کرده است. منتقد مربوطه، بدون اشاره به این نقاط قوت و بدون ذکر دلایل منطقی، در مواردی کوشیده است که نامناسب بودن معادل‌های انگلیسی کتاب را به خواننده القا کند.

۵.۲ سوگیری برای مخدوش کردن وجهه به جای نقد علمی

ساده‌ترین تعریفی که می‌توانیم از نقد داشته باشیم این است که نقاط ضعف و همچنین نقاط قوت یک اثر از طریق استدلال علمی و منطقی بیان شود. معیارهایی که منتقدان برای نقد به کار می‌گیرند ممکن است بر اساس روششان متفاوت باشد ولی چیزی که باید در همه نقدها وجود داشته باشد و از یک نقد انتظار می‌رود این است که منطقی و صادقانه باشد. با این حال متأسفانه تصور عوامانه‌ای از نقد نیز وجود دارد و آن این است که «کل یک اثر انباشته از عیب است و نویسندۀ اثر به کلی بی‌کفایت است و این را باید با هر وسیله‌ای و با هر دستاویزی، حتی شده با عیب‌تراشی، به همه قبولاند.» به همین سبب وقتی اینگونه نقدها را می‌خوانیم سوگیری را به خوبی احساس می‌کنیم، به ویژه اگر همزمان با کتاب دیگری مقایسه انجام و برای آن تبلیغ هم بشود برای پرهیز از جدل غیرعلمی، جزییات ذکر نمی‌شود و صرفاً برای ملموس شدن این موضوع یک بررسی آماری مختصر در نقد مذکور در ادامه انجام می‌گردد:

۱.۵.۲ واژه‌های مربوط به ادعای بدون عمل کردن: فقط در چکیده نقد سه مورد

وجود دارد یعنی «مدعای نویسنده، این ادعا، ادعای نویسنده» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۱) و همچنین «مدعی» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۲)، مدعای این کتاب (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۳)، «وعده داده است» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۵)، مدعا (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۵)، «وعده داده است» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۶)، ادعای شگفت‌انگیز (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۶)، وعده‌ها (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۷)، وعده داده است (پورمظفری ۱۳۹۸: ۵۰)، ادعا (پورمظفری ۱۳۹۸: ۵۵)

۲.۵.۲ شواهد مربوط به رد و انکار کلی کفایت کتاب و نویسنده: بازگشت به مطالعات سنتی (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۱)، کتاب مورد نظر روش و دیدگاه تازه‌ای ارائه نداده است (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۱)، هیچ کمکی به پیشبرد پژوهش‌های سبک‌شناسی ادبی و مطالعات ادبیات فارسی نکرده است (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۱)، کتاب مذکور مطلقاً از رویکردهای جدید بهره نبرده است (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۵)، نوآوری کتاب مورد بحث فقط در حد وضع واژه‌ای بلااستفاده است (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۶)، او مطلقاً به منابع روزآمد در زمینه سبک‌شناسی مراجعه نکرده است (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۸)، ناآشنایی یا دست‌کم آشنایی سطحی و محدود نویسنده «سبک ادبی از دیدگاه زبانشناسی» با ادبیات و علوم ادبی به هیچ روی از چشم خوانندگان متخصص پنهان نمی‌ماند (پورمظفری ۱۳۹۸: ۵۱)، او حتی در روان‌خوانی و قرائت صحیح برخی از اشعار کلاسیک دچار اشتباه شده (پورمظفری ۱۳۹۸: ۵۳). به خوبی می‌توان مشاهده کرد که تکرار عناصر در این مطلب، سبک نویسنده را آشکار می‌کنند.

دو نکته دیگر که بیانشان ضروری می‌نماید و نه فقط مربوط به این نقد بلکه مرتبط با شیوه نقدنویسی می‌شود این هستند که به عقیده نویسنده این مقاله، اولاً نقد باید توسط کسی که در زمینه تخصصی مربوطه متخصص، مجرب و صاحب‌نظر است و نسبت به نویسندگان آثار نقدشدنی تخصص و تجربه بالاتری دارد، نوشته شود نه افرادی که در زمینه تخصصی مورد نظر، تخصص و تجربه کمتری دارند و ثانیاً منتقد باید در زمینه مربوطه تحصیل کرده و بر آن تخصص تسلط داشته باشد نه اینکه صرفاً با مطالعه چند کتاب خارج از حوزه تخصصی خود مبادرت به نقد کند. مثلاً یک فیزیکدان نمی‌تواند صرفاً با مطالعه چند کتاب، مسائل تخصصی یک زیست‌شناس را نقد کند و اگر نقد کند نیز طبیعتاً چندان قابل اعتماد نخواهد بود. پورمظفری، اگرچه پایان‌نامه‌اش مرتبط با سبک‌شناسی است، در حوزه ادبیات تحصیل کرده است ولی در جای جای نقد مطالبی را که معلوم است به طور پراکنده از چند منبع زبانشناختی خوانده است بازگو می‌کند و به واسطه این مطالب پراکنده سعی می‌کند که دلایلی برای یافتن اشکال ارائه کند که به هیچ وجه موفق نیست. جالب است که با نگاهی به فهرست مندرجات پایان‌نامه او و بررسی سرفصل‌ها و عناوین می‌بینیم که به جای آنکه به علم ادبیات و شاخه‌های آن بپردازد از موضوعات مقدماتی زبانشناسی به وفور استفاده کرده است. او در بخش مبانی نظری در ابتدای نقد، به جای ارجاع دادن به

منابع شناخته‌شده و مهم و آثار بزرگان سبک‌شناسی، به مطالبی در باره سبک و مرتبط با یونان، بلاغت و تحسینات ارجاع می‌دهد که حاوی اطلاعات کهنه، ابتدایی و غیرمفید هستند و مشخص است که این ارجاعات فقط برای افزودن منابع به کتابنامه مقاله صورت گرفته‌اند؛ مثلاً «سبک‌شناسی در قرن بیستم مفهومی است که جای‌گزین اصطلاح کهن تحسینات (elocutio) در فن خطابه شده و بسیار توسعه یافته است» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۳) و «سبک به مثابه رکن سوم فن خطابه، کاربردی کاملاً تجویزی دارد و به مجموعه‌ای از بایدها و نبایدها اطلاق می‌شود» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۳) و «سبک‌شناسی مطالعه شیوه‌های خلق معنا از طریق زبان در ادبیات و سایر متن‌ها است» (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۳؛ به نقل از Norgaard et al 2010: 1).

این تعریف از سبک به هیچ وجه مناسب نیست زیرا سبک ارتباط اندکی با معنا دارد و بخش اعظم آن مربوط به فرم و تکرار مجموعه‌ای از عناصر صوری و عینی در متن است. در جایی که سبک به معنا ارتباط می‌یابد نیز این رابطه غیرمستقیم است یعنی مثلاً بررسی می‌کنیم که در کار یک مولف درصد تکرار واژه‌های نمادین، واژه‌های ابداعی و غیره نسبت به کل واژه‌ها چقدر است. همچنین به همین دلیل ذکر شده، برداشت پورمظفری از سبک‌شناسی که تحت تاثیر نویسنده‌ای ناشناس و غیرمطرح از یکی از دانشگاه‌های دانمارک است، اساساً اشتباه است. او می‌گوید که «سبک‌شناسی ... به شیوه‌ای توصیفی نشان می‌دهد که یک متن یا مجموعه‌ای از متون به چه دلیل و چگونه «معنای» خاصی را تولید می‌کند». روشن است که به دلیل فوق‌الذکر این دیدگاه اشتباه است.

در جای دیگری می‌گوید که

نظریات چامسکی به دلیل بی‌توجهی به بافت مورد انتقاد بود. چامسکی و پیروانش تحلیل‌های زبانی را در خارج از بافت موقعیتی و اجتماعی انجام می‌دادند ... چرا نویسنده هم نقص عمده نگرش و ایزارهای تحلیل چامسکی را ندیده می‌گیرد و هم از رویکردهای بافت‌محور به آسانی می‌گذرد؟ (پورمظفری ۱۳۹۸: ۴۷)

منتقد می‌گوید نظرات چامسکی به دلیل بی‌توجهی به بافت مورد انتقاد بود و رویکردهای بافت‌محور هم وجود دارند و چرا مولف کتاب نقص نگرش چامسکی را نادیده می‌گیرد و رویکردی بافت‌محور ندارد. این که چامسکی در دوره‌ای بیشتر به دستور زبان و ساختار جمله‌ها جدای از بافت توجه می‌کرد دلیل نمی‌شود که بگوییم رویکرد زایشی با آن سابقه و پوشش فراگیر مجامع علمی و دانشگاه‌های جهان به عنوان مهمترین

رویکرد زبانشناسی در قرن حاضر نقص دارد و نباید برای تحلیل سبک استفاده شود. از طرف دیگر، اصلاً مطالعه سبک جدا از بافت امکان ندارد. در تحلیل سبکی، اثر یک مولف به صورت کامل و کلی بررسی می‌شود و خود متن بافت جمله‌ها است و کل متن نیز در بافت زمان و مکان قرار دارد. رویکرد زایشی رویکرد غالب امروزی در نود و پنج درصد دانشگاه‌های جهان است و برای مطالعه سبک نیز می‌توان بر اساس نظریه‌ای در چارچوب این رویکرد عمل کرد.

۳. نتیجه‌گیری

در این مقاله با ذکر دلایل و بررسی مورد به مورد تعدادی از اشکالات در نقدی که با عنوان *مطالعه سبک ادبی از دیدگاه زبانشناسی یا بازگشت به مطالعات سستی* توسط داوود پورمظفری بر کتاب *سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی* نوشته شده است، نشان داده شده است که این نقد بر پایه پیش‌فرض‌های غیرواقعی، دادن اطلاعات نادرست به خواننده و نپرداختن به مباحث اصلی سبک‌شناختی کتاب *سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی* نوشته شده است و در آن صرفاً پاره‌ای از اشکالات مربوط به بحث‌های صنایع ادبی، معادل‌های انگلیسی و اشکالات جزئی مشابه آمده است. منتقد در چند مورد سعی کرده است که با تعمیم دادن یک اشکال جزئی به کل اثر، نامطلوب بودن این اثر را به خواننده القا کند. دلایل و شواهد مربوطه در این مقاله در پنج دسته «اشتباه گرفتن نویسندۀ کتاب به جای فردی دیگر، وارونه نشان دادن حقایق، استفاده از روش خرده‌گیری و تعمیم آن به کل اثر، دادن اطلاعات نادرست به خواننده و سوگیری برای مخدوش کردن وجهه به جای نقد علمی ارائه شده‌اند.

کتاب‌نامه

پورمظفری، داود (۱۳۹۲) *مطالعه سبک‌شناختی گفتارنوشت‌های نثر عرفانی (از قرن چهارم تا پایان قرن هفتم)*، پایان‌نامه دکتري، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی
پورمظفری، داوود (۱۳۹۸)، *مطالعه سبک ادبی از دیدگاه زبانشناسی یا بازگشت به مطالعات سستی؟ نقدی بر کتاب سبک ادبی از دیدگاه زبانشناسی*، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ماهنامه علمی-پژوهشی، سال نوزدهم، شماره سوم، خرداد ۱۳۹۸، ۴۱-۵۷

پورنامداریان، تقی (۱۳۷۷)، *خانه‌ام ابری است*، تهران: سروش.

۲۴ پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۲۶، شماره ۱، بهار ۱۴۰۵

فتوحی رودمعهجی، محمود (۱۳۹۰)، سبک‌شناسی: نظریه‌ها، رویکردها و روش‌ها، تهران: انتشارات سخن.

قاسمی، ضیاء (۱۳۹۳)، سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی، تهران: انتشارات امیرکبیر.

قاسمی، ضیاء (۱۳۹۷)، سبک ادبی از دیدگاه زبان‌شناسی، تهران: انتشارات امیرکبیر.

Andersen, Henning (2001), *Actualization: Linguistic Change in Progress*, John Benjamins Publishing Company

Azevodo, Milton M. (2009). *Selected Proceedings of the 11th Hispanic Linguistics Symposium*, ed. Joseph Collentine et al., 1-8. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project.

Braber, Natalie, Cummings, Louise, and Morrish, Liz (2015), *Exploring Language and Linguistics*, Cambridge University Press

Fabb, Nigel. (2001). "Linguistics and literature." In *he Handbook of Linguistics*, ed. by Mark Aronof, and Janie Rees-Miller, 446–465. Oxford: Oxford University Press.

Jakobson, Roman. (1960). "Linguistics and poetics." In *Style in Language*, ed. by homas A. Sebeok, 350–377. Cambridge, MA: he M.I.T. Press

Norgaard, Nina, Rocio Montoro, and Beatrix Busse (2535), *Key Terms in Stylistics*, New York: Continuum International Publishing Group.

Tomic, Olga Miseska (1989), *Markedness in Synchrony and Diachrony*, Berlin and New York: Mouton De Gruyer